

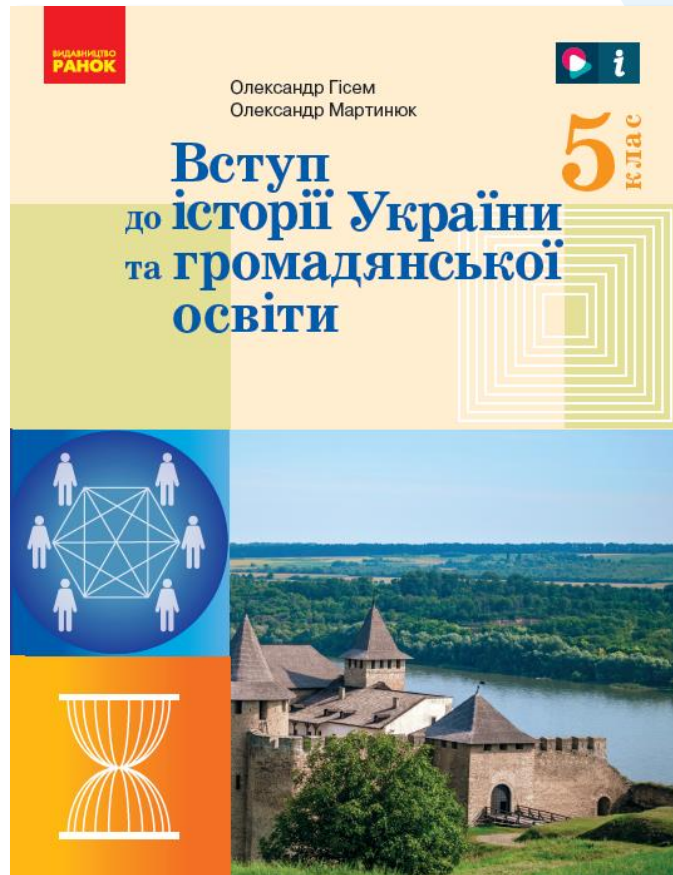
Вступ до історії України та громадянської освіти

підручник для 5 класу закладів
загальної середньої освіти

Автори:

Олександр Гісем

Олександр Мартинюк

Авторський колектив

Олександр Гісем

Учитель історії ЗНЗ «Міжнародна українська школа» (м. Київ), учитель-методист, кандидат історичних наук. Співавтор підручників — абсолютних переможців конкурсів 5-11 класів

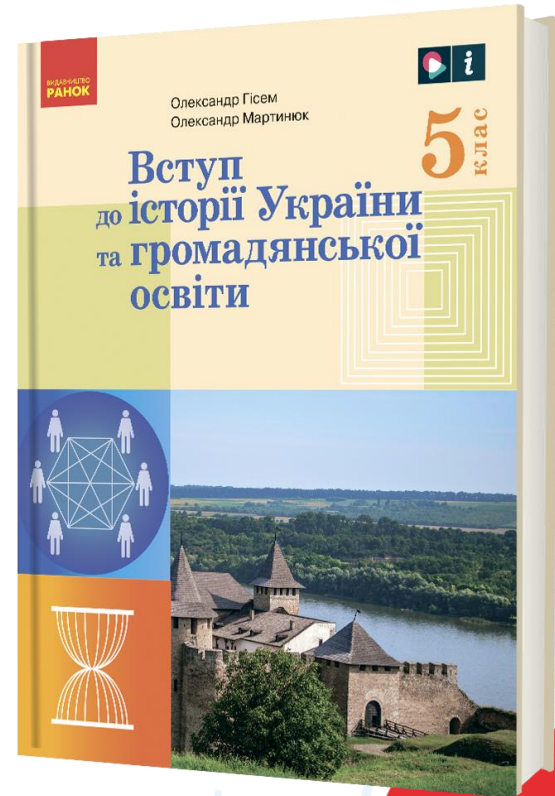
Олександр Мартинюк

Учитель історії СЗШ № 138 (м. Київ), учитель-методист. Співавтор підручників — абсолютних переможців конкурсів 5-11 класів

////// Переваги підручника

- Повною мірою розкриває основні теоретичні положення начального предмета в тісному практичному зв'язку з повсякденним життям
- Сприяє опануванню учнями та ученицями вмінь здобувати інформацію з різних джерел, обробляти й систематизувати її та на цій основі робити самостійні висновки
- Розвиває навички парної та групової роботи

Складові підручника

Структурні елементи підручника повністю відповідають сучасним вимогам до навчальної книги

- Передмова та рекомендації щодо роботи з підручником
- Весь теоретичний матеріал, передбачений навчальною програмою
- Апарат орієнтування
- Розробки всіх практичних занять
- Додатки (плани-схеми для різних форм роботи)
- Електронний додаток

Зміст

Передмова.....	3
Розділ I. Людина, природа, суспільство та історія	
§1. Людина. Унікальність і неповторність кожної людини.....	6
§2. Людина і природа.....	10
§3. Людина і суспільство. Групи (спільноти) у людському суспільстві.....	14
§4. Минуле людини й суспільства. Що таке історія.....	18
§5. Культура як цінність.....	23
Практичне заняття за розділом I.....	30
Узагальнення за розділом I.....	31
Розділ II. Людина як особистість і особа.	
Громадський простір. Спільноти людей	
§6. Людина як особистість і особа.....	33
§7. Особистий і громадський простір.....	37
§8. Соціалізація. Людські спільноти в минулому та сучасності. Правила, яких необхідно дотримуватися в різних спільнотах.....	43
Практичне заняття за розділом II.....	50
Узагальнення і тематичний контроль за розділом II.....	52
Розділ III. Дослідження суспільства та історії.	
Інформація. Історичні джерела	
§9. Інформація. Її властивості і форми. Текст і медіатекст.....	54
§10. Види інформації. Історичні джерела та їхні різновиди.....	60
§11. Робота з інформацією та історичними джерелами.....	66
§12. Збереження інформації та історичних пам'яток. Пам'ятники.....	73
Практичне заняття за розділом III.....	80
Узагальнення і тематичний контроль за розділом III.....	83

Зміст 157

Розділ IV. Історія як наука і навчальний предмет.	
Історичне мислення	
§13. Історія як наука і навчальний предмет.....	85
§14. Історичні факти, події, явища та процеси. Історичний образ.....	95
§15. Історичне мислення. Причино-наслідковий аналіз.....	99
Практичне заняття за розділом IV.....	104
Узагальнення за розділом IV.....	106
Розділ V. Орієнтування в історичному часі та просторі	
§16. Календарний та історичний час.....	109
§17. Географічний та історичний простір.....	115
§18. Українська держава на історичних картах у різні часи свого існування. Історико-географічні регіони України.....	119
Практичне заняття за розділом V.....	124
Узагальнення за розділом V.....	127
Розділ VI. Права людини і громадянина. Демократія	
§19. Права людини і громадянина.....	129
§20. Протидія порушень й замовчуванню порушень прав людини і громадянина.....	137
§21. Демократія: принципи та механізми.....	145
Практичне заняття за розділом VI.....	151
Узагальнення за розділом VI.....	153
Плани-схеми для різних форм роботи.....	155

Особливості подання матеріалу

Підручник чітко структурований: має шість розділів, які, у свою чергу, поділені на параграфи

Матеріал параграфа розподілений на пункти. Для кращого усвідомлення опрацьованого матеріалу на початку кожного пункту вміщено ключове проблемне запитання або завдання

Схеми й таблиці розкривають зв'язки між складовими історичних або суспільних явищ

§2. Людина і природа

ОПРАЦЮВАВИ ЦЕЙ ПАРАГРАФ, ВИ ДІЗНАЄТЕСЬ:

- про взаємозалежність людини і природи;
- про необхідність збереження природного середовища.

ПРИГАДАЙТЕ

1. Що таке природа?
2. На які дві частини поділяється природа?
3. До якої частини природи належить людина?

1. Людина як частина природи. Вплив географічного положення, клімату, доступу до природних ресурсів на спосіб життя та світогляд людей.

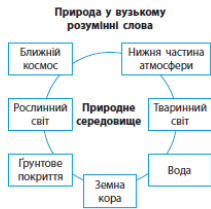
? Чи можна стверджувати, що природа підказує людині шлях до виживання?

Як вам уже відомо, природа — це весь навколишній світ, тобто світ, який вас оточує. Це не лише рослини і тварини, а й, наприклад, моря чи гори. Людина також є частиною природи.

Із природного середовища людина бере кисень для дихання, воду та продукти харчування, використовує величезний обсяг природних ресурсів для того, щоб облаштувати своє життя: від будівництва житла до виготовлення дитячих іграшок.

Людина давно навчилася пристосовуватися до природних умов. Навіть заради рідкого харчування люди значною мірою залежать від того, які рослини і тварини поширені в певному регіоні та їх найкраще тут вирощувати.

Упродовж тисячоліть людство знаходило різні шляхи пристосування до навколишнього середовища. Так, мешканці степів не мали знарядь праці, які б могли ефективно обробляти землю, тому віддавали перевагу розведенню худоби. Отари овець, череди корів, табун коней швидко з'їдали всю траву навколо. Це змушувало їхніх господарів постійно переселятися на нові території. Так у тих краях, де ресурсів не вистачало для постійного проживання на одному місці, люди перейшли до кочового способу життя. Доподала в Ісландії та деяких інших гірських країнах, де майже не ростуть дерева, люди зводили свої помешкання з каменю, а дахи вкривали дерном.

Кожен параграф починається з інформації, про що в ньому йдеться (рубрика «Опрацьовавши цей параграф, ви дізнаєтесь»)

Подані на початку параграфа запитання допоможуть пригадати раніше вивчений матеріал (рубрика «Пригадайте»)

Навчальний текст підручника викладено стисло, послідовно, зрозуміло й цікаво

Особливості подання матеріалу

Запитання
для обговорення
сприятимуть кращому
запам'ятовуванню
матеріалу

Існують й інші приклади. Близько 70% території Нідерландів були затоплені морем, яби не система каналів, дамб і насосів для відкачування води. Із XII ст. населення країни зводить і ремонтує ці споруди, щоб захистити себе від повеней та затоплень.

? Висловіть свої припущення, чому кочове населення не зводило кам'яних будинків.

2. Історичні етапи взаємодії людини і природи.

? Чи можна стверджувати, що за всю свою історію людство лише нищило навколишнє середовище?

Від часу своєї появи людство так чи інакше взаємодіяло з природою. Згідно з висновками вчених, жодна жива істота за своє існування не змінилася так, як людина. Тільки вона змогла невизнанно перетворити себе та світ навколо.

Коли людина навчилася користуватися вогнем, це дозволило їй зігріватися холодними ночами, відлякувати хижаків, освітлювати темні місця. Крім того, приготувана на вогні їжа була поживнішою, ніж сира. Згодом розширилася територія проживання людей, і вони розселилися по всьому світу.

? Поміркуйте, чи є вогонь частиною природи.

Близько 11 тис. років тому завершився останній льодовиковий період. Розтанули льодові шари, що вкривали в тому часі значну територію України — на місці Києва товщина льоду сягала 2 км! На поділ докорінно змінився клімат на Землі. Наприклад, на наших землях у давні часи на місці холодних степів виростили лістяні ліси, розлилися численні річки. Змінився рослинний і тваринний світ: вимерли великі ссавці, такі як мамонти, на яких раніше полювали люди. Усе це змусило людину шукати нові джерела їжі, змінювати спосіб свого життя.

Другим великим втручанням людини в природу стало винайдення землеробства і скотарства. Людина почала перетворювати лісові масиви на поля й пасовища. Спочатку наловивши стадами свійських тварин (кози, вівці, велика рогата худоба). В інших місцях природне різноманіття рослин змінилося кількома видами, найбільш придатними для харчування (переважно зернові культури).

? Як змінилося природне середовище внаслідок появи землеробства та скотарства?

Наскельний малюнок перісидів, які використовують вогонь. Це вид полювання, який привів до винищення бізонів, що були поширені на землях сучасної України в давнину

Оволодіння вогнем перісидими людьми. Сучасний малюнок

Оранка поля в давні часи. Сучасний малюнок

? Що змінилося в навколишньому середовищі з появою землеробства?

Ілюстрації підручника та підписи до них доповнюють та унаочнюють текстову інформацію. Розширені підписи до ілюстрацій пояснюють зміст зображеного

Деякі ілюстрації супроводжуються запитаннями, що акцентують увагу на інформації, яку слід отримати із цього джерела

Особливості подання матеріалу

Найважливіші поняття виділені в тексті для кращого запам'ятовування. Пояснення цих слів розміщено в рубриці «Словник»

Фрагменти історичних джерел, думки провідних вчених, додаткова інформація спрямовані на розширення світогляду учнівства

Промисловий кравид міста
? Свідченням яких екологічних проблем є зображена фотографія?

Словник

Глобальне потепління — стрімке відхилення від норми температури поверхні Землі, яке спричиняє зміну клімату та перетворює природне середовище окремих регіонів планети на непридатне для життя людини.

Цікаво знати

Глобальне потепління пов'язане зі збільшенням вмісту вуглекислого газу в атмосфері, що відбувається через діяльність людини (виробництво, робота транспорту тощо). У разі, якщо температура підвищиться більше ніж на 1,5°C, посухи, дощі й вітри стануть ще сильнішими. Збільшиться площа пустель. Буде затоплено південні регіони України.

Нерідко таке активне втручання людини ставало причиною природних катастроф і призводило до занепаду людських поселень. Про це ми ще не раз будемо говорити, вивчаючи історію Стародавнього світу.

Чергове велике втручання людини в природу відбулося після винайдення людиною парового двигуна, масового будівництва фабрик і заводів. Паливом для парових двигунів було вугілля: чорний дим та смог від спаленого вугілля в містах вкривали небо, забруднювали повітря, а чорна кіптява осідала на будинках.

Людина значно змінила зовнішній вигляд нашої планети. Так, від початку ведення господарської діяльності площа лісів скоротилася наполовину. Освоєні людиною землі зараз становлять 60% поверхні суходолу.

Загалом для людської спільноти характерні два шляхи адаптації (приспосовування) до природного середовища: змінювати довкілля для своїх потреб або змінювати себе чи свою поведінку, пристосовуючись до довкілля.

3. Вплив сучасної діяльності людини на навколишнє середовище.

? У чому полягає суть проблеми довкілля на сучасному етапі?

Часто діяльність людини зі зміни свого середовища призводить до непередбачуваних негативних наслідків.

Мабуть, вам доводиться чути, що через господарську діяльність збільшилася кількість природних ліх, відбувається **глобальне потепління**, яке докорінно змінює звичне середовище для всього живого.

Людетво, переробляючи природні ресурси, залишає велику кількість відходів. Унаслідок цієї діяльності часто гинуть ліси, висихають річки, водойми, змінюється тваринний і рослинний світ. Відбувається і стрімке забруднення навколишнього середовища відходами виробництва та життєдіяльності людини. На деяких територіях людини вже не вистачає чистого повітря, води.

Усе, що створила людина (міста, дороги, штучні водойми, сільськогосподарські та лісові угіддя тощо), уже не може повернутися до первісного природного стану. Тому зараз першочерговим стає питання захисту та відновлення природи там, де це можливо, і зміни поведінки людини у використанні природних багатств.

Особливості подання матеріалу

Висновки подані у вигляді тверджень, які доцільно обговорити (рубрика «Чи погоджуєтесь ви з тим, що...»)

Після кожного параграфу наведені запитання і завдання, що дозволять учням та ученицям перевірити свої знання

Творчі завдання закладають основи проектно-дослідницької діяльності, допомагають планувати навчальну співпрацю та партнерство в спільній діяльності

Усі природоохоронні заходи, які проводяться в наш час, лише відтермінують можливу катастрофу. Проте усвідомлення цього — це вже великий крок на шляху до розв'язання проблем екології. У 2020 р. країни світу уклали Паризьку угоду, домовившись узгоджувати заходи для зменшення викидів вуглекислого газу, щоб зупинити глобальне потепління.

Чи погоджуєтесь ви з тим, що...

- Людина є частиною природи та повністю залежить від неї.
- Тривалий час людина нерозважливо намагалася пристосувати навколишнє середовище до своїх потреб.
- На сучасному етапі людство дійшло до розуміння необхідності знайти вихід з екологічної проблеми.

Запитання і завдання

1. **Коллективно обговорення.** Яке місце в природі посідає людина?
2. Чи можна стверджувати, що людина, змінюючи природу, змінювала й себе?
3. Як впливають географічне положення, клімат, доступ до природних ресурсів на спосіб життя та світогляд людей?
4. **Робота в парах.** Сучасна екологічна ситуація є досить унікальною, оскільки значно зросла інтенсивність і змінилася сама суть впливу людини на природне середовище. Їз 1950 р. населення Землі подвоїлося, а через кілька десятиліть зможе подвоїтися ще раз. Можливості нашої планети не безмежні, вона більше не може наروضувати виробництво продуктів харчування. Які проблеми породжує ця ситуація? Обговоріть і поміркуйте, якими є шляхи її розв'язання.
5. **Робота в групах.** Обговоріть, що особисто ви можете зробити для зменшення проблеми глобального потепління.
6. Підготуйте плакат (постер) до всесвітнього Дня довкілля, що відзначається 18 квітня.
7. Щороку фахівці організації Global Footprint Network аналізують використання природних ресурсів у різних країнах та на планеті загалом, обчислюють і визначають День екологічного боргу. Це означає, що країна використовує більше ресурсів, ніж її довкілля може відновити за рік. У 2021 р. День екологічного боргу для всього світу настав 29 липня, для України — 8 серпня. Про що свідчить ця інформація? Як слід на неї реагувати?

Словник

Екологія — наука про взаємодії між живих істот та навколишнього середовища.

Володимир Вернадський

Цікаво знати

Одним із перших про єдність людини і природи висловився український вчений, академік Володимир Вернадський. Він стверджував, що людина найтісніше пов'язана з усім життям на планеті, тому як природний об'єкт залежить від довкілля. У своїй поведінці вона має враховувати цю залежність. «Людина вперше реально зрозуміла, що вона — житель планети і може — мусить — мислити й діяти в новому аспекті, не тільки в аспекті окремої особи, світ або роду, держав або їхніх союзів, а й у планетарному аспекті», — запевняв учений.

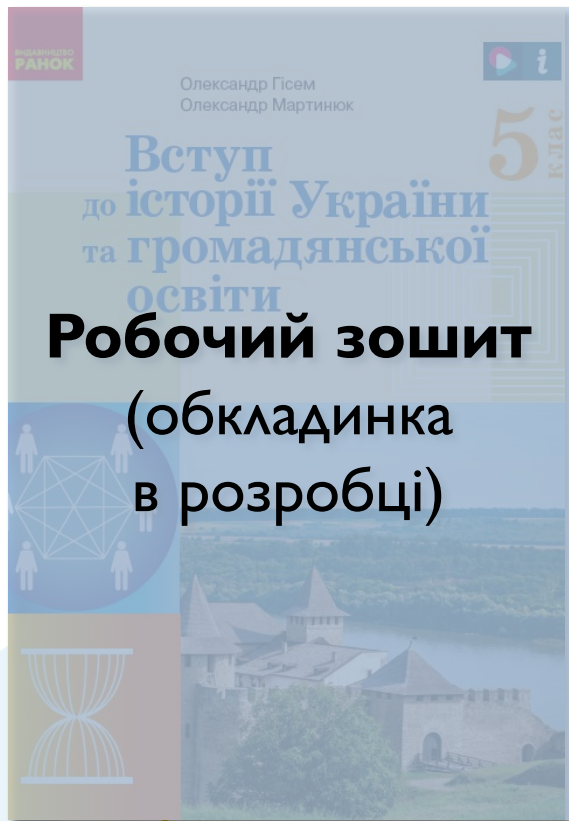
Інтернет-підтримка

- Пам'ятки для актуалізації знань
- Презентації для повторення та узагальнення навчального матеріалу (опорні конспекти та ментальні карти)
- Інтерактивні завдання для відпрацювання навичок усного рахування
- Інтерактивні тестові завдання різних форм (тренувальні вправи для первинного засвоєння навчального матеріалу; підсумкові тести)

The screenshot displays a user interface for an online learning platform. It features several overlapping windows and panels:

- Top Panel:** A question in Ukrainian: "6. На якій фотографії зображено прояв біологічного в людині?" (6. On which photograph is the manifestation of biological in a person?). Below it are two photo thumbnails: one of a person's face and another of a person hugging a teddy bear.
- Middle Panel:** A question: "7. З'єднайте стрілочками зображені на малюнках події зі сферами життя суспільства." (7. Connect the events shown in the drawings with spheres of social life). It includes three cartoon illustrations: a woman with a basket, a group of people with a sign, and a group of people in a meeting. A blue circle highlights the text "Економічна сфера" (Economic sphere) and "Соціальна сфера" (Social sphere). To the left, the text "Політична сфера" (Political sphere) is partially visible.
- Bottom Panel:** A question: "7. Розв'яжіть ребус, у якому зашифровано назву науки про минуле людства." (7. Solve the rebus, in which the name of the science of the past of humanity is encrypted). Below the question is a large box containing the rebus "і 100'з'я".
- Navigation and UI Elements:** At the bottom, there are buttons for "Перевірити" (Check), "Примітити" (Mark), and a progress indicator "7/7".

Навчально-методичний комплект

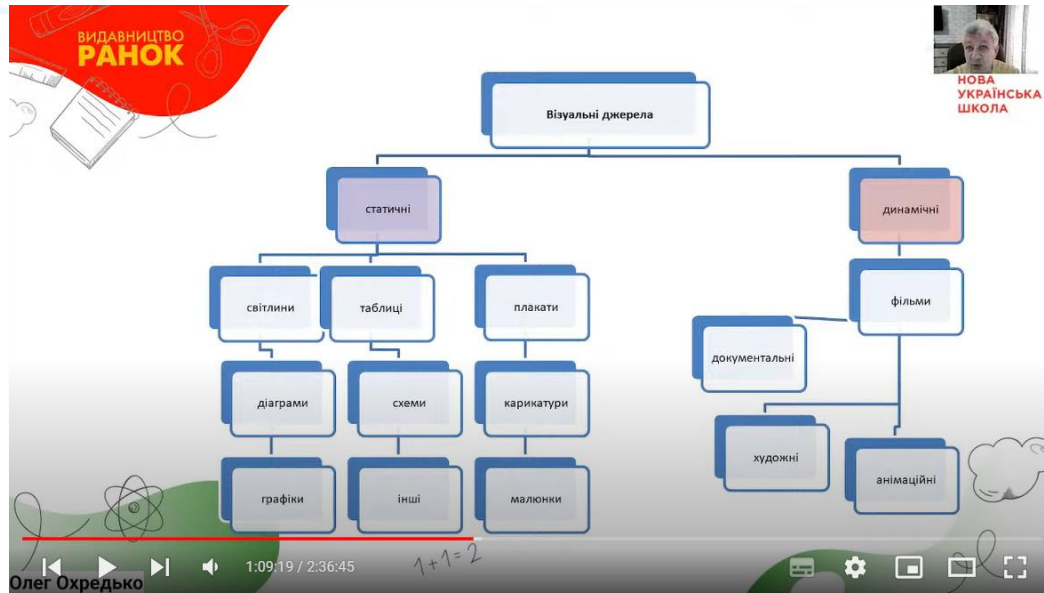

Робочий зошит (обкладинка в розробці)

- Підручник
- Зошит для оцінювання навчальних результатів (містить завдання для формувального, тематичного та річного контролю)
- Робочий зошит (містить різноманітні завдання, спрямовані на формування знань і розвиток навчальних компетентностей)
- Розробки уроків (містять детальні розробки уроків, а також схеми, таблиці та багато цікавої інформації, які можна завантажити за системою QR-кодів)

Методична підтримка

Постійна підтримка у вигляді авторських вебінарів на нашому каналі rnk.com.ua/101520

Чому варто обрати наш підручник

Сучасний дизайн дозволяє якісно подати навчальний матеріал, що містить схеми, таблиці тощо

Підручник організує діяльність з елементами інформаційно-освітнього середовища

Навчальний матеріал викладений із дотриманням принципів послідовності, зростаючої складності, наступності та системності

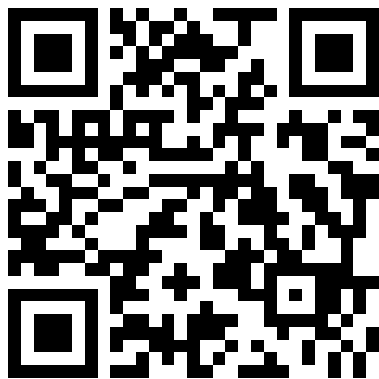

Структура, методичні особливості, застосування інноваційних технологій дозволяють здійснювати компетентнісний підхід до навчання

За допомогою підручника можна легко ознайомитися з новим навчальним предметом, що допоможе зрозуміти навколишній світ

Долучайтеся до обговорення

Навчальна література
видавництва «Ранок»

ranok.com.ua
interactive.ranok.com.ua

office@ranok.com.ua

тел. (057) 719-48-65

